

Budoucnost trendových analýz pro orientaci obranného výzkumu ve vztahu k NATO

V roce 1998 bylo zahájeno řešení výjimečného projektu obranného výzkumu s označením „KLÍČMO – Trendové analýzy pro stanovení směrů rozvoje obranného výzkumu“. Ve prospěch koordinace rozsáhlého interdisciplinárního kolektivu řešitelů a vytvoření fóra pro uživatele výsledků byly organizovány celkem tři pracovní semináře. Zjednodušeně lze formulovat cíl projektu na zjištění: Jaká je struktura oborů obranného výzkumu? Jaká je dosažená úroveň poznání v jednotlivých oborech ve světě? Jaká je úroveň poznání v České republice? Jaký je skutečný potenciál obranného výzkumu v České republice, na co pro budoucnost máme?

* * *

Významným ukazatelem trendových analýz a smyslu jejich zpracování, tj. uplatnění v managementu obranného výzkumu i vývoje, je vliv členství České republiky v NATO. Příspěvek je zaměřen na předpokládanou budoucnost trendových analýz ve prospěch obranného výzkumu rezortu Ministerstva obrany České republiky. Vychází z dříve zveřejněných informací o strukturách vědy a obranného výzkumu Severoatlantické aliance, předpokládá znalost informací o Organizaci NATO pro obranný výzkum a technologie (Research and Technology Organization – RTO) a příslušných orgánů pro vědu v NATO: výboru pro vědu (Science Committee – SC) a výboru pro problémy moderní společnosti (Committee on the Challenges of Modern Society – CCMS).

Projekt obranného výzkumu KLÍČMO byl zahájen v době, kdy Česká republika směřovala do NATO a je ukončován v době, kdy již členem Aliance je. Trendová analýza vojenskopolitického vývoje z období let 1994-95, která o vstupu pojednávala, se v praxi roku 1999 naplnila. Taková je realita, ale i rámec trendových analýz. Neobsahují jen základní informace o představě budoucího vývoje a budoucích stavů, ale rovněž svým obsahem formují praktické úsilí a chování v tomto případě politické, diplomatické, vojenské, ale i části civilní komunity. Bez praktických opatření, která jsou spojena s uchopením příležitostí, nemůže dojít ke změně stavu, tedy k tomu, aby bylo dosaženo evolučního nebo revolučního posunu.

Trendové analýzy pro stanovení směrů rozvoje obranného výzkumu jsou určeny zejména pro decizní sféru, pro vědecky podložené zpřesnění rozhodovacích procesů, které, ať již chceme či nikoliv, ovlivňují úroveň státní podpory konkretizovaným výzkumným záměrům, směrům a programům. Praktická forma uplatnění trendových analýz v managementu směřuje do vytvoření programů a následně projektů obranného výzkumu, ale i do vědeckých a výzkumných záměrů pracovišť, které by měly být v souladu se skutečným tvůrčím potenciálem, s laboratorním a informačním zázemím, ale i s dlouhodobou orientací vědy, potřeb obrany státu a armády, rovněž i s mezinárodním prostředím, které je podle oborů svázáno s reálnými a budoucími potřebami

a s prostředky, které jsou vyčleňovány ve prospěch rozvoje cílených poznatků v různých formách státních, nestátních i nadnárodních zdrojů.

V tomto ohledu platí následující hodnocení kvality trendových analýz: **Jsou-li vypracovány objektivně, pak odpovídají variantnímu popisu možných budoucích stavů a ve svých důsledcích umožňují jejich cílenou výzkumnou a finanční podporu.** Nejsou-li vypracovány objektivně, mohou způsobit neefektivní vynakládání prostředků a nakřivenou orientaci obranného výzkumu mimo hlavní potřeby zabezpečení obrany státu, včetně výstavby armády. Ale i v tomto případě trendové analýzy nelze zatratit. Svým obsahem koncentrují informace se specifickou hodnotou pro management obranného výzkumu a s odbornou informační hodnotou, která popisuje stav řešení problémů, jejich variantní a potenciální cesty pro další rozvoj. To vše znamená, že trendové analýzy najdou praktické uplatnění, když budou v dalších pracovních etapách začleněny do žebříčku priorit. Připustíme-li, že tuto podstatu zpracovatelé analýz znají, pak příčinou neobjektivního vypracování podkladu může být zapálenost pro obor, nebo prostý lobbismus. Je součástí profesní dovedností uživatelů výsledků, aby citlivě tyto problémy posoudili a uměli je eliminovat.

Užití trendových analýz, ale i jejich tvorba, směřuje do procesů specifického oboru lidské činnosti, který ještě není v systematické klasifikaci vědních disciplín konstituován a mohl by být spojen s pojmenováním „management vědy, výzkumu a vývoje“. Jeho specifickou disciplínou je „management obranného výzkumu“. Taková vědní disciplína má své teoretické základy a praktické aplikace. V současné době se pohybuje na úrovni vyhodnocování empirických poznatků. Modifikace jejich projevů jsou různé. Budeme-li sledovat státní úroveň, nebo úroveň uskupení států, případně mezinárodní, pak jsme zpravidla schopni rozlišit závislost na konkrétních podmínkách.

Management vědy, výzkumu a vývoje jako vědní disciplína je ovlivněn následujícími obory: *teorií a praxí práva, teorií a praxí vrcholového řízení (tedy přímo i zprostředkovaně politikou, zejména v oblasti vědy a vzdělávání), ekonomickými vědami a jejich praktickými aplikacemi, sociálními vědami z pohledu charakteristik vědecké a specifické řídicí komunity, psychologii ve specifických aplikacích na tvůrčí procesy, informatikou, informatizací a dalšími obory, které ve výčtu nejsou dosud uvedeny. Tento obor má svou historii a vývojové tendence.*

Uznáváme-li management obranného výzkumu jako specifickou disciplínu, která směřuje ke konstituování do systému vědních disciplín, pak je jejím atributem systémový charakter. Zůstaneme-li na úrovni státu, přísluší mu určitý model managementu obranného výzkumu, který je v České republice specifický a ve vlastních procedurách používá trendové analýzy. Budeme-li se v představách pohybovat na úrovni charakteristik systému, mohou současné změny, vyplývající z členství České republiky v NATO, ovlivnit budoucnost trendových analýz v následujícím:

(a) Česká republika se stala součástí potenciálu obranného výzkumu a technologií NATO, součástí její RTO. To znamená ve stavu bez úprav, tak jak nyní existuje, tj. se svým potenciálem, procedurami i managementem.

(b) Pro vytvoření předpokladů k racionálnímu využití rozšířeného množství poznatků a „kolektivních“ znalostí je nezbytné zajistit relevantní organizační předpoklady a sladit plánování s cykly shodnými s plánovacími mechanismy NATO.

(c) Jedním z významných podpůrných informačních zdrojů pro obsahovou orientaci obranného výzkumu České republiky je soubor výsledků společných prognostických činností Aliance.

(d) Individuální přínos jednotlivých členských států je nenahraditelným zdrojem jejich mezinárodního uznání a předpokladem uplatnění ve společných pracích. Společný výzkum v NATO nemůže být jedinou orientací obranného výzkumu České republiky. Vědecké poznatky neznají hranice a v obranném výzkumu a vývoji lze například předpokládat spolupráci se Slovenskem, ale i bilaterální spolupráci s jinými státy uvnitř i mimo NATO.

Schvalování odborných programů a rozpočtu

Jednou z nejvýznamnějších informací, která může prospět budoucímu uplatnění trendových analýz v prostředí členských států NATO, je seznámení s procedurami schvalování odborných programů a rozpočtu RTO. K tomuto účelu byl vypracován v návaznosti na „Harmonogram opatření rezortu obrany k integraci do NATO“ (čj. 18 285/1998-8764) pro jednání výboru pro obranné plánování materiál: „Návrh na zavedení plánování vědy a obranného výzkumu v cyklech shodných s plánovacími mechanismy NATO“ (čj. 21/17-75/1999-3691).

Obecné plánovací cykly jsou dlouhodobější, ale prakticky je schvalován roční finanční rozpočet Aliance a ten evokuje politická opatření a procedury. Jsou odlišné pro výbor pro vědu (SC) a pro RTO. Organizační schéma navrhovaných vědeckých programů NATO (viz obr. 1) orientuje základní přístupové mechanismy, které mají své finanční zajištění a umožňují přihlašování fyzickým osobám.

Pro RTO platí následující pravidla:

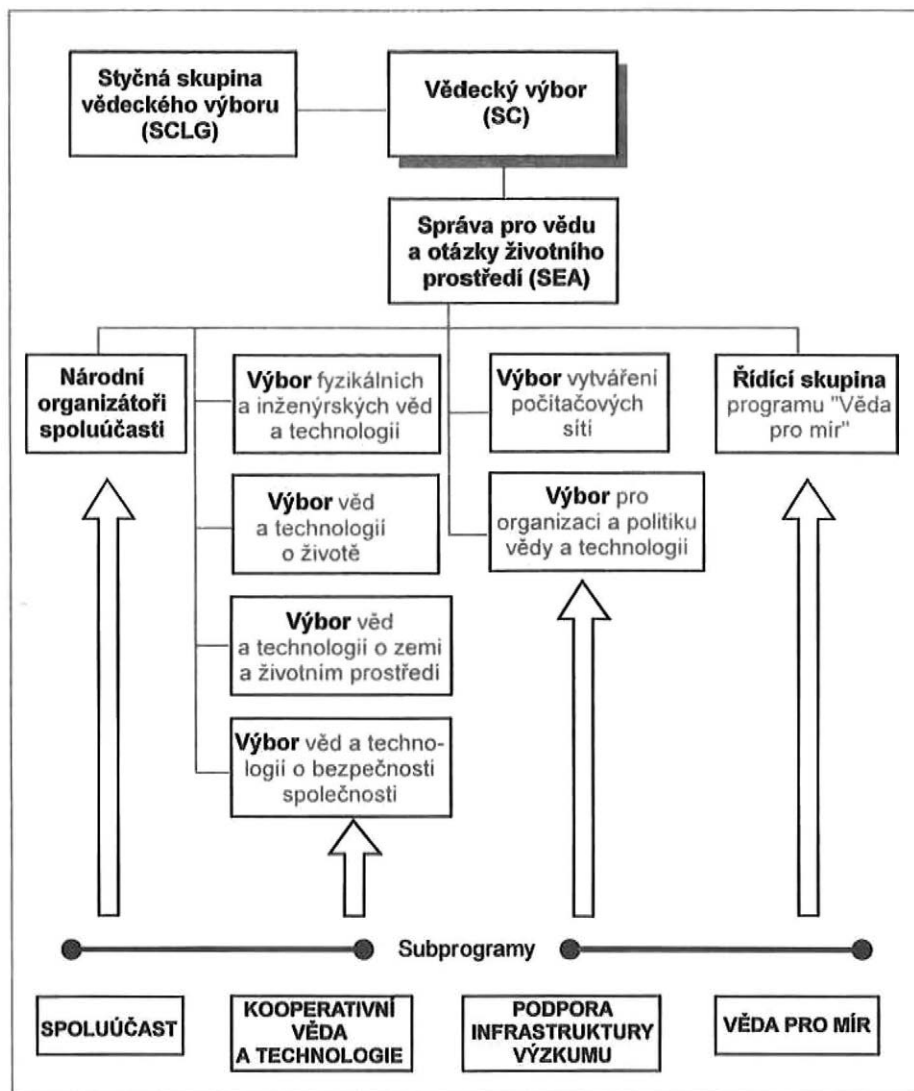
POLITIKA:

1. RTO je povinna každý rok předložit Severoatlantické radě cestou vojenského výboru NATO (Military Committee – MC) a rady (respektive konference) národních ředitelů pro vyzbrojování (Conference of National Armaments Directors – CNAD) roční rozpočet pro následující rok. V následujícím textu uvedená procedura definuje plán a kroky, kterými je připravován, prezentován a schvalován dokument nazvaný „Odborný program RTO“.
2. Na jarní schůzi komise NATO pro obranný výzkum a technologie (Research and Technology Board – RTB) je v souladu s „Chartou RTO NATO“ nejvyšším řídicím prvkem pro společný obranný výzkum a technologie a pro koordinaci dalších aktivit) posuzuje návrh „Odborného programu a rozpočtu RTO“ pro následující rok z odborného a finančního pohledu. Schválení RTB musí proběhnout v postačujícím předstihu před plánovaným schvalovacím procesem vojenského výboru (a výboru pro vojenský rozpočet) a konference národních ředitelů pro vyzbrojování (a výboru pro civilní rozpočet).
3. Po schválení RTB, je návrh odeslán vojenskému výboru a konferenci národních ředitelů pro vyzbrojování k posouzení. Po schválení odborného obsahu „Odborného programu a rozpočtu RTO“ je návrh předložen výboru pro vojenský rozpočet (Military Budget Committee – MBC) a výboru pro civilní rozpočet (Civil Budget Committee – CBC) k posouzení požadovaného rozdělení zdrojů.
4. Výbory pro rozpočet oznamují svá doporučení k rozpočtové stránce návrhu „Odborných programů a rozpočtu RTO“ pro Severoatlantickou radu (North Atlantic Council – NAC) jako součásti souhrnného rozpočtu NATO.

PROCEDURY:

5. Následující termíny jsou přibližné pro znázornění posloupnosti. Skutečné termíny budou přizpůsobovány termínům schůzí vojenského výboru a konference národních ředitelů pro vyzbrojování.
6. **BŘEZEN roku R-2.** Na jarním zasedání v roce R-2 stanoví RTB všeobecné pokyny pro užití v panelech a pro agenturu pro obranný výzkum a technologie (Research and Technology

ORGANIZAČNÍ SCHÉMA PRO NAVRHOVANÉ VĚDECKÉ PROGRAMY NATO

Obr. 1

Agency – RTA) se sídlem v Paříži, v přípravě „Odborného programu a rozpočtu RTO pro rok R“.

7. Mezi BŘEZNEM a LISTOPADEM roku R-2.

- Panely RTO rozvíjejí jejich návrhy „Odborného programu pro rok R“. Předběžně vybírají, co vytvořili na jarním zasedání panelu v roce R-2, povolují vnitroelementární koordinaci upřesňují závěrečná doporučení panelu na následující podzimní schůzi.

- b) Členové RTB mají možnost žádat ředitele RTA o zajištění požadavků vztažených ke konzultacím a výměnným programům a podpůrným programům.
8. *Mezi LISTOPADEM a PROSINCEM v roce R-2.* Ředitel RTA za pomoci svého štábu, připravuje návrh „Odborného programu a rozpočtu RTO pro rok R“. Vychází z podkladů od členů RTB, předsedů panelů a finančního oddělení RTA (pro operativní a infrastrukturní náklady RTA).
 9. *ÚNOR roku R-1.* Navrhovaný „Odborný program a rozpočet RTO“ je odeslán ředitelem RTA členům RTB k posouzení před jarní schůzí RTB.
 10. *BŘEZEN roku R-1.* Návrh „Odborného programu a rozpočtu RTO“ je předložen RTB během jarního zasedání, předkládá ředitel RTA, v případě nezbytnosti s předsedy panelů a štábem RTA. Předsedové panelů mohou konat individuální obhajobu. Členové RTB projednají, navrhnou korekce, které mohou být nezbytné, a potvrdí program a rozpočet. Souhlas by měl být konsenzem členských států RTB.
 11. *DUBEN roku R-1.* Štáb RTA dělá druhou korekturu návrhu „Odborného programu a rozpočtu RTO“ podle instrukcí RTB a po schválení předsedou RTB předá materiál vojenskému výboru, konferenci národních ředitelů pro vyzbrojování a hlavnímu finančnímu účetnímu mezinárodního vojenského sekretariátu.
 12. *Mezi DUBNEM a KVĚTNEM roku R-1.* Místopředseda RTB a hlavní finanční účetní připraví směrnici ředitele RTA, vztahující se na podrobné předložení rozpočtu pro rok R.
 13. *ČERVEN/ČERVENEC roku R-1.* Oficiální předložení podrobného rozpočtu hlavnímu finančnímu účetnímu a místopředsedovi RTB.
 14. *ZAŘÍ/ŘÍJEN roku R-1.* Obhajoba „Odborného programu a rozpočtu RTO“ před výborem pro civilní rozpočet a výborem pro vojenský rozpočet.
 15. *Mezi ŘÍJNEM a LISTOPADEM roku R-1.* Oznámení Severoatlantické rady o schválení odborného programu a rozpočtu RTO na rok R.

Procedury v managementu obranného výzkumu České republiky těmito termíny předcházejí. Na rozdíl od přihlášek o granty v rámci vědeckého výboru NATO, které jsou záležitostí jednotlivých řešitelů (uchazečů), jsou projekty do jednotlivých programů v rámci RTO záležitostí státní prezentace a povyšují národní řešení na jeho mezinárodní ověření. Uplatnění návrhů projektů a nebo spoluúčasti na již řešených projektech je realizováno výlučně prostřednictvím činnosti v panelech (podvýborech), a tedy i prostřednictvím národního zastoupení.

I z těchto důvodů je nejvýš vhodné, aby se o řešení společných problémů ucházely ty projekty obranného výzkumu, které již prokazují svými výsledky mezinárodní konkurenceschopnost, a zejména zajištění finančními prostředky na národní úrovni. Mezinárodní financování těchto projektů je více určeno pro cestovní a ubytovací náhrady při uskutečnění společných zasedání pracovních týmů a pro úhradu publikování pracovních výsledků. Jednotlivé panely a RTA vytvářejí podmínky pro využití unikátních laboratorních, informačních případně jiných zdrojů ve prospěch společného řešení a mezinárodního ověření dosažených výsledků.

Nalezení všech dostupných forem vhodné a výhodné spolupráce bude předmětem praktického poznávání v příštích letech. Podmínkou úspěšného zapojení do procedur je vytvoření životaschopného národního zastoupení v orgánech RTO, SC a existence systémově propojených institucionálních složek, které zajistí potřebnou koordinaci a potřebný tok informací oblasti obranného výzkumu a vývoje v České republice. Nebudou-li tyto systémové předpoklady vytvořeny, Česká republika se stane skutečně „banánovou zemí“ a nebude schopna svůj potenciál racionálně uplatnit. Nezanedbatelným důsledkem takových možných přístupů je nejen ztráta dosud dobrého mezinárodního kreditu v oblasti vědy, výzkumu a vývoje, ale i znehodnocení výzkumného

Harmonogram obranného plánování - činnosti v plánování vědy, obranného výzkumu, vývoje a technologií

Časová osa	Sušý				Lichý										Sušý																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																															
	List	Pros	Led	Únor	Břež	Dub	Kvě	Čer	Čec	Srp	Zář	Ržen	List	Pros	Led	Únor	Břež	Dub	Kvě	Čer	Čec	Srp	Zář	Ržen	List	Pros																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
SUBJEKTY obranného plánování	Fáze I Stanovení cílů obranného plánování					Fáze II Stanovení cílových stavů v jednotlivých oblastech obranného plánování										Fáze III Zpracování plánů																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														
RTB NATO					Pořiz. pro Odb. plán a rozp. R-2. Návrh Odb. plánu a rozp. R-1																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									

a vývojového potenciálu a možných zakázek výrobců obranného průmyslu. Tedy ekonomické ztráty.

Trendové analýzy v NATO

Velká pozornost managementu Aliance je věnována nalezení racionálních směrů budoucí orientace politiky, strategie, výstavby sil a jejich vybavení technikou a technologiemi. Výsledky vědeckého poznání jsou zakomponovány do výkonu všech významných řídicích funkcí. Příprava nové strategické koncepce NATO, schvalované na washingtonském summitu 24. dubna 1999, byla propojena s aktivitami organizace NATO pro obranný výzkum a technologie.

Panel (podvýbor) RTB pro studie, analýzy a simulace (SAS) ve svém plánu zahrnuje vypracování podkladů (studií vojenských aplikací a dlouhodobých vědeckých studií), které byly při vytváření strategické koncepce NATO využívány jako jedny z podkladových materiálů. Mezi výsledky například náleží „Pozemní operace v roce 2020“. Tato studie byla vypracována na základě požadavku vrchního velitelství spojeneckých sil v Evropě (Supreme Headquarters Allied Powers Europe – SHAPE). Dále byly vypracovány „Námořní operace v roce 2015“ a rozpracovány jsou: „Požadavky a možnosti na budoucí schopnosti NATO v elektronickém boji“, „Chemická a biologická ochrana“, „Struktura nákladů a náklady životního cyklu vojenských systémů“, „Pokračování pozemních operací 2020 – Koncepce interoperability a doktrína“ a další.

Tyto práce vyúsťují do konkrétních závěrů, které ukazují na předpokládanou orientaci oborů obranného výzkumu a vývoje v příštích letech. Jsou výsledkem aktivit mezinárodních řešitelských týmů, jejich reálné spolupráce na společném řešení a jeho mezinárodním ověření. Materiály objektivně komentují možný vývoj a v podtextu obsahují racionální odpovědnost za orientování budoucích záměrů výzkumných, vývojových a následně i výrobních programů. Současné jsou určeny pro decizní sféru organizace NATO a jednotlivých členských států, pro jejich dlouhodobé plánovací procesy, a tedy i pro politiku, jejichž jsou součástí.

Výsledky prací jsou k dispozici. Existuje možnost zapojení vědeckého a výzkumného potenciálu České republiky do mezinárodních řešitelských týmů na základě odborné fundovanosti a schopnosti aktivně přispět k řešení současných projektů. Základním předpokladem racionálního využití takových společných poznatků je existence analytických pracovníků, kteří jsou schopni se těchto informací zmocnit a současně existence racionálního toku informací a transferu informačních zdrojů k jejich správným uživatelům.

Trendové analýzy jsou cílevědomě v NATO zpracovávány a podíl na jejich vypracování i využití je závislý na přístupu jednotlivých členských států k personálnímu a organizačnímu zajištění využití tohoto cenného zdroje poznatků.

Jedinečnost poznatků na úrovni členského státu

Členství České republiky v NATO může některé netrpělivé jedince vést k představě: „To je vynikající, všechno za nás udělaly ostatní členské státy. Když už budeme něco přestavovat, tak to převezmeme od nich.“ Ano, i tento přístup je možný. Není jej možné z logických variant vyloučit. Bylo by nesprávné, kdyby nebylo poukázáno na některé aspekty takového přístupu s mezinárodním a vnitrostátním dopadem. Heslovitě zde vystupují následující skutečnosti:

- zachování státní suverenity,
- existence vlastního potenciálu obranného výzkumu, jeho historických tradic, zkušeností, schopností a provázanosti s potenciálem obranného průmyslu,
- zájmy ekonomických souvislostí spojených se zaměstnaností ve výzkumu, vývoji i výrobě,
- schopnost reagovat na skutečné podmínky členského státu, aplikovaně využít jeho specifické podmínky v pozitivním i negativním významu,
- schopnost odborně komunikovat s partnery a podílet se tvůrčím způsobem na řešení společných problémů,
- přispět do pokladnice poznání vlastními znalostmi a řešeními, a tím k naplňování strategické linie NATO v oblasti obranného výzkumu a technologií, tj. být v čele světového poznání a zabránit neočekávanému technologickému nebo technickému překvapení,
- zajistit mezinárodní kredit obranného výzkumu České republiky.

Rozvoj poznání na národní úrovni je ve prospěch plnění závazků, které na sebe Česká republika členstvím v NATO převzala. Žádná cizí organizace nebo jiný stát nemohou být suplety v otázkách bezpečnosti a obranyschopnosti jakéhokoli státu. Rozhodování decizní sféry by mělo být vždy podloženo vědeckými studiemi a ověřenými poznatky, aby bylo objektivizované a ekonomicky efektivní. Nikde jinde, než na národní úrovni se poznatky NATO nerozvíjejí. Jsou jedinečné a nenahraditelné, protože jsou elementem souhrnného poznání Aliance.

Závěry

Budoucnost trendových analýz pro obranný výzkum a vývoj rezortu Ministerstva obrany České republiky bude pozitivně podpořena v případě existence vrcholového managementu pro výzkum a vývoj. Tím se oficiálně projeví zájem o jeho výsledky a rovněž potřeba pro praxi. Bude-li tento management chtít racionálně a ekonomicky efektivně orientovat vědecký, výzkumný a vývojový potenciál České republiky, měl by vypracování pravidelných trendových analýz vyžadovat, organizovat a zadávat.

➤ Obsah trendových analýz bude zákonitě ovlivněn rozšířením informačních zdrojů a poznatků o společné poznatky NATO, umožní kvalitnější výběr orientace našeho obranného výzkumu.

➤ Členství v NATO nemůže, anebo by nemělo negativně ovlivnit jedinečnost poznatků na úrovni obranného výzkumu České republiky. Nikdo jiný, než zpracovatelé trendových analýz, nemůže vyhodnotit podmínky rozvoje a potřebných změn oboru na národní úrovni.

➤ Pro kvalitnější zapojení potenciálu obranného výzkumu České republiky do společných činností v NATO a její RTO bude nezbytné uvést do života plánovací mechanismy a organizačně zajistit fungující národní zastoupení v kooperaci rezortu obrany, obranného průmyslu a akademické obce.

➤ Nebudou-li vytvořeny nezbytné strukturální kroky pro vytvoření funkčního vrcholového řízení obranného výzkumu a vývoje v rezortu Ministerstva obrany České republiky, zůstanou veškeré potřebné činnosti, jež očekávají odpovídající výzkumné, vývojové i výrobní organizace, pouze na papíře. Nebudou splněny závazky v oblasti obranného výzkumu a technologií, které pro Českou republiku vyplývají z členství v NATO, anebo budou plněny jen formálně.